

Adam Solarz

WYCHOWANIE PLASTYCZNE I ESTETYCZNE W DRUŻYNIE ZUCHOWEJ
I HARCERSKIEJ

czerwiec, 1975

Ogromne znaczenie przy organizacji wszelkich zajęć o charakterze opiekuńczo-wychowawczym ma zwrócenie uwagi na kształtowanie wrażliwości estetycznej i wychowanie plastyczne dzieci.

Pod wpływem odpowiednich zabiegów metodycznych, dziecko zdobywa coraz nowe umiejętności, wzbogacające poziom prac plastycznych i możliwości twórcze. Prace zyskują nową treść i formę, wzrasta pomysłowość dziecka - słowem - zachodzą tu pewne przemiany w osobowości, kształtowane właśnie na zajęciach artystycznych.

Harcerstwo jako jedna z form oddziaływań dydaktyczno - wychowawczych również w szerokim zakresie uwzględnia cały system działań, służący rozwijaniu twórczości plastycznej dziecka. Ma to szczególnie wyraz w toku niektórych zbiorów, gdzie drużynowy oprócz aktywności rozwija spostrzegawczość, wyobraźnię i wiedzę dziecka o świecie. Spowoduje to, że prace zuchów czy harcerzy będą pomysłowe i ciekawe. Bardzo ważne są też elementy zbiorów, na których dokonuje się oceny wytworów plastycznych dziecka. Umiejętna ocena prowadzi do tego, iż zuch i harcerz zaczną zwracać uwagę na ładną formę, harmonijny dobór barw, przejrzystość i czytelność kompozycji. Nie bez znaczenia jest tu cały system pojęć i nazw, w jakie nalaży na zbiórce dziecko wyposażać.

Toteż po podjęciu przez radę drużyny decyzji o zdobywaniu sprawności np. "Malarz", wskazanym jest udanie się do sklepu, lub też zabawa w sklep na zbiórce, gdzie członkowie drużyny kupować będą przybory do rysowania i malowania. Niepostrzeżenie dla samych siebie, a ku radości drużynowego zaczną używać słów niczym dorośli plastycy.

Kolejnym etapem pracy drużynowego w toku procesu wychowania plastycznego może być postawienie podopiecznym pierwszych problemów, które rozwiążą w drodze doświadczeń. Chodzi mianowicie o tworzenie nowych barw w przypadku posiadania farb o kolorach podstawowych.

Każdy zuch zaopatrzony w szklankę z wodą usiłuje wydobyć nowy, ciekawy kolor, Gdy mu się to uda informuje wszystkich, jakich barw użył do mieszania.

Zabawę tę uznać można za pierwsze twórcze poczynania dziecka. Oczywiście w toku zbiórki, na której celem drużynowego było kształtowanie wrażliwości estetycznej i elementy wychowania plastycznego, występują także inne formy zajęć.

Na przykład pożądanym elementem takiej zbiórki będzie gawęda. Drużynowy może tu opowiadać o życiu i twórczości Jana Matejki, może także w sposób dostosowany do poziomu dzieci mówić o sztuce, ilustrując swe wypowiedzi przeźroczami i ilustracjami.

Po wyposażeniu zuchów, bądź harcerzy w odpowiedni zasób wiedzy, koniecznym jest zorganizowanie np. konkursu rysunkowego, w czasie którego wszyscy starali się będą wykazać piękno np. ozdoby choinkowej. Najpierw oczywiście należy zwrócić uwagę na kształty, barwy, zastosowanie, po czym oddajemy inicjatywę dziecku, albowiem widzenie świata jest tu tak zindywidualizowane i po odpowiednim przygotowaniu przez drużynowego tak wrażliwe, iż nie sposób ingerować.

W trakcie zdobywania sprawności "Malarz" nawet gry i zabawy należy wiązać tematycznie, tak by niepostrzeżenie wyposażać dzieci w określony zasób wiedzy.

Zdolności i umiejętności harcerza są potrzebne dla jego zastępu i drużyny. W związku z tym należy stwarzać sytuacje do ujawnienia tych umiejętności.

I tak: do kroniki potrzebne są ilustracje - kto mógłby je uzupełnić? Trzeba przygotować dekorację sceny - kto się na tym zna? Idziemy na wyprawę do lasu - kto potrafi przedstawić jego piękno?

Jak widać harcerską drogą nabywania umiejętności jest zdobywanie sprawności. Każdy zuch i harcerz wie, że aby zdobyć daną spraw

ność czeka na niego opanowanie szeregu wiadomości i wykonanie odpowiednich zadań.

Przytoczmy tu fragment regulaminu dotyczący zdobywania sprawności "Plastyk":

1. Potrafi podać nazwiska kilku polskich malarzy i rzeźbiarzy - dawnych i współczesnych.
2. Umie sprecyzować na czym polegają wysiłki uczonych, by przedmioty codziennego użytku były estetycznie wykonane.
3. Odwiedził co najmniej dwie wystawy, np. szkła artystycznego, malarstwa, grafiki.
4. Aktywnie uczestniczył w organizacji na terenie szcze-
pły pracy plastycznych uczniów.
5. Zna techniki stosowane na zbiórkach i lekcjach wychowa-
nia plastycznego.

Kształtowanie uczuć estetycznych w toku wychowania plastycznego wtedy znajdzie "dopełnienie", gdy zuch lub harcerz wie, że jego praca nie jest niszczone/jak to niekiedy bywa/, lecz zostaje wykorzystana. Należy przeto po zajęciach robić przeglądy prac, wystawki, najlepsze umieszczać w gablotkach itp.

Oprócz działań o charakterze zaplanowanym i niejako zorganizowanym, wychowanie plastyczne ma miejsce zawsze i odbywa się często w sposób nieświadomy.

Chodzi więc o to, by drużynowy był odpowiednio przygotowany i sam reprezentował określoną wrażliwość estetyczną. Ma on przecież za zadanie m.in. niwelować wszelkie niekorzystne cechy osobowości wyniesione przez dziecko ze środowiska rodzinnego.

We wszystkich technikach plastycznych zuch i harcerz zawierają swój własny, dziecięcy świat. Dla zachowania oryginalności cec

li "nie czuje się kompetentnymi" w tych sprawach. Całą więc troskę składają na nauczyciela wychowania plastycznego, bądź też zajęcia z zakresu wychowania plastycznego sprowadzają do rysunku.

Chodzi więc o to, aby właśnie drużynowy, mający jak nikt inny możliwości stałego ukazywania piękna otaczającego nas świata stał się prawdziwym sojusznikiem nauczyciela wychowania plastycznego.

Na rozwój twórczej ekspresji dziecka wpływa w dużej mierze otoczenie. Wiadomo, że w warunkach monotonii i szarżyzny, gdy otoczenie nie posiada uwypuklonych walorów swego piękna, trudno mówić o kształtowaniu wrażliwości estetycznej.

Dlatego na obozach, bławakach staramy się, by wszystkie miejsca i przedmioty, z którymi harcerze stykają się posiadały cechy estetyki i dobrego smaku.

Namioty nie są ustawione szablonowo i "pod sznurek", są położone oddzielnie, każdy jak gdyby był nieodłącznym elementem danego fragmentu lasu bez równoczesnego naruszania naturalnego środowiska. Stąd łatwiej kierować chociażby obserwacją uroków przyrody. Świadome podziwianie tych uroków ma poważne znaczenie wychowawcze - wyzwala chęć poszanowania przyrody i wyrabia właściwy stosunek do niej.

Można ogólnie powiedzieć, że uczucia estetyczne tu właśnie "generalizują się". Raz poruszone ogarniają swym zasięgiem coraz szersze zakresy zjawisk. Oglądanie piękna przyrody w toku harcerskich zajęć, bezpośrednie stykanie się z nim - to pierwszy szczebel w kształtowaniu przyszłego odbiorcy sztuki.

Urządzanie harcówki czy obozu rozpoczynamy cyklem zbiórek, na których gromadzimy odpowiednie materiały i wspólnie z druhami snujemy przyszłe wizje i plastyczne projekty.

Dopiero teraz możemy przystąpić do dekoracji, zważając by wykonane przedmioty były równocześnie funkcjonalne.

Przed kadrą instruktorską stoi bowiem zadanie, by w toku wychowania estetycznego organizować indywidualne przeżycia członków drużyny, które to przeżycia stać się mogą podstawą dla wzbogacania integralnej osobowości człowieka, a tym samym zwielokrotniania jego możliwości twórczych wobec otaczającej rzeczywistości.

W trakcie każdego harcerskiego działania, w którym występują elementy wychowania plastycznego, wyróżnić należy trzy zasadnicze części:

- objaśnienie zadania,
- kierowanie przebiegiem realizacji,
- sprawdzenie wyników.

Tak więc praca instruktorska ma tu charakter kształcący i wychowujący - o czym już wspominaliśmy. Polega na przekazywaniu wiadomości i wyrabianiu elementarnych umiejętności artystycznych, które wszyscy winni posiadać. Nie należy przy tym starać się, by wychowankowie po opanowaniu pewnego zasobu wiedzy nie stali się ślepych wykonawcami naszych pomysłów, lecz by stali się aktywnymi uczestnikami procesu wychowawczego. I dlatego właśnie harcerstwo tak dużą wagę przywiązuje do konsekwentnego kształtowania zdolności twórczych i wrażliwości estetycznej.

W regulaminach poszczególnych sprawności, oprócz zleconych konkretnych zadań występuje szereg poleceń o charakterze wychowawczym, które w związku z omawianym tematem kształtują poczucie estetyki i dobrego smaku. Wychowanie estetyczne bowiem to także dbałość o czystość stanowiska pracy i porządek.

Przypatrzmy się tym elementom w wymogach do sprawności

"Malarz" :

1. Maluję czysto i starannie. Nie chwalę się swoimi zdolnościami i nie obrażam się na krytykę. Zaczęta pracę zawsze doprowadzam do końca. Chętnie pomagam innym.
2. Znam najważniejsze przybory malarskie i wiem do czego służyć. Znam nazwiska ilustratorów książek. Wiem co to jest oryginał obrazu, a co reprodukcja.
3. Umiem rysować kredkami i węglami, malować pędzelkiem. Umiem przygotować farby do malowania. Umiem utrzymywać w porządku przybory malarskie.
4. /.../

Jak więc widać program działalności drużyn harcerskich uwzględnia w szerokim zakresie elementy wychowania estetycznego, a wiele zajęć wiąże się ściśle z wychowaniem plastycznym.

Technika realizacji określonej sprawności z zakresu wychowania plastycznego polega nie tylko na samodzielnym wykonaniu określonej pracy, ale najpierw na samodzielnym zebraniu materiałów, przyborów, tworzywa, itp. Wspólnie z kolei analizuje się temat i ustala kolejność realizacji; wspólnie także dokonuje się oceny prac.